

sociale lags – adelens, de nytilkomne samfundsgruppers – statusfarvede luksusforbrug. Forf. supplerer Lawrence Stones velkendte »statuskonsumptions«-begreb med moderne sociologiske studier (Norbert Elias, J. von Kruedener) over den tidlige enevældes hofkultur. Hun fremhæver, at der med samtidens alen ikke var tale om gold eller forargelig overdådighed men om et forbrug, som var både økonomisk og kulturelt produktivt under de givne forudsætninger. Luksuskonsumtionens storhedsperiode (1630–1700) falder jo netop senere og foregik under andre vilkår end i England og Danmark (også når manufakturpolitikken inddrages i synsfeltet). Er der tale om forskellige faser, og ændrede konsumptionen funktioner fra statuspræg til hoffornødenhed?

E. Ladewig Petersen

Bondeskifter fra Smørum og Lille herred 1644–48. Udgivet af Landbohistorisk Selskab ved JØRGEN H. ANDERSEN under tilsyn af OLE HØJRUP. København, 1984. XVI, 175 s. 124 kr.

Til belysning af levevilkårene for tidligere tiders mennesker er bevaret en række skifter, fortegnelser over hvad afdøde officielt ejede på deres dødsdag. Denne udgivelse dækker perioden 1644–48, en del af Chr. IV's sidste regeringsår. Det geografiske område er Københavns vestegn.

Bogen falder i tre dele. En udmærket indledning skrevet af Jørgen Andersen, den bogstavrette gengivelse af kilden og fyldige ordforklaringer og registre. Indledningen indeholder en fyldig redegørelse for specielt denne protokols tilblivelse, indretning og omfang og sætter skifteforretningerne i perspektiv både historisk og juridisk. I middelalderen var øvrigheden ikke nødvendigvis indblandet i skiftet fra generation til generation. Kun hvis skiftet gav anledning til uoverensstemmelse mellem arvingerne eller hvis der blandt arvingerne var umyndige, skulle øvrigheden nødvendigvis inddrages. Disse regler, som er nedtædet i Danske Lov, har betydet, at de tidligt nedskrevne skifter ikke kan karakteriseres som repræsentative, da det formentlig har været undtagelsen, at øvrigheden blev inddraget. Typisk har det været de store skifteforretninger, som har givet anledning til problemer. Disse regler ændres faktisk først i slutningen af 1700-tallet, hvor der udstedes et direkte påbud om, at der skal føres skifteprotokol i ethvert herred. I tiden op til de påbudte skifteprotokoller er der i nogle recesser tilløb til et sådant påbud. Der er altså tale om en overgangsperiode, hvor reglerne om offentlige skifteforretninger er flydende; hvordan det påvirker repræsentativiteten i de nedfældede skifteforretninger fra denne tid, mangler der en redegørelse for i indledningen.

Uddraget fra skifteprotokollen indeholder ialt 42 skifteforretninger, der alle har samme struktur. En kort redegørelse for de familiemæssige forhold, som har betydning for skiftet, og en optegning af hvem der er tilstede ved skifteforretningen, indleder hver forretning. Herefter følger en fortegnelse over de benyttede vurderingsmænd, idet ethvert aktiv i boet skulle ansættes til en værdi i rigsdaler. Det væsentlige – opgørelsen af boets passiver og aktiver – følger så. Dernæst følger den egentlige deling af de optalte værdier, endelig gives en kortere redegørelse for hvordan delingen i praksis skal foretages. F.eks. hvordan arven til umyndige skal forvaltes etc.

Utallige oplysninger findes i disse skifter, hvor næsten kun brugerens fantasi og kombinationsevne sætter grænser for benyttelse. En sådan række af skifteforretninger giver mulighed for at erkende hvilke økonomiske relationer, der var i 1600-tallets bondesamfund. I den forbindelse kan den vigtige relation mellem land og by også udmærket belyses. Et nøjere studium af denne og lignende kilder på dette punkt vil helt sikkert bringe overraskende resultater frem. Udbredelsen af pengeøkonomien har sikkert været langt større, end man normalt har troet. Dermed har man også sagt noget væsentligt om det samfunds grundlæggende karakter.

Meget andet fortræffeligt kunne siges om denne udgivelse, men afslutningsvis skal anmelderen dog fremkomme med et par kritiske bemærkninger om motiverne bag denne kildeudgivelse. En række ubesvarede spørgsmål trænger sig på: Hvorfor Smørum herred i Københavns vestegn? Hvorfor netop 1644-48? Hvilken målgruppe har udgivelsen? Den materielle tilstand i netop dette område er vel så særegen på grund af Københavns nære beliggenhed, at tendenser af en undersøgelse her ikke uden videre er sammenlignelig med andre tilsvarende undersøgelser. Hverken i forord eller indledning findes der argumentation for den tidsmæssige afgrænsning. Skifteprotokollen dækker i sin helhed perioden 1640-52. Har kriteriet været, at man har valgt den midterste fireårsperiode? Hvad med repræsentativiteten?

Da bogen også udsendes som medlemskrift til historiske samfund i området, må målgruppen i første række være lokalhistorikere og slægtshistorikere. Men hvor anvendelig er kildeudgivelsen egentlig for disse grupper med især den snævre tidsmæssige begrænsning, man har pålagt udgivelsen?

Disse sidste bemærkninger skal ikke rokke ved, at man i indledningen får en udmærket indføring i skiftematerialet som historisk kilde. Bemærkningerne skal og kan heller ikke rokke ved den kendsgerning, at der i skiftematerialet ligger oplysninger af væsentlig betydning for forståelse af bøndernes liv i 1600-tallets midte. I sin helhed er disse oplysninger tilgængelige i Landsarkivet for Sjælland.

Jens Larsen

Reiseberichte als Quellen europäischer Kulturgeschichte. Aufgaben und Möglichkeiten der historischen Reiseforschung. Hrsg. von ANTONI MĄCZAK und HANS JÜRGEN TEUTEBERG. Wolfenbütteler Forschungen Bd. 21. Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel [forhandles af Verlag Otto Harrassowitz, Wiesbaden] 1982. 326 s. 68 DM.

Bidragene til dette bind er et vidnesbyrd blandt mange om den stigende opmærksomhed der vises rejseskildringerne fra det 16. til 18. århundrede. De 16 bidragsydere er næsten alle forskere fra europæiske universiteter, fortrinsvis historikere, som har forelagt deres emne ved et symposium afholdt i Wolfenbüttel 1981. Ved redaktionen er noteapparater indarbejdet og alle udenlandske bidrag blevet oversat til tysk.

Det er et flere gange berørt tema, at rejselitteraturens kildeværdi indtil de sidste tiår har været underkendt, at der må tilvejebringes bedre overblik over